

Rastislav Petrovič
Archeologický nález sakrálného objektu v Seredi

Pred vchodom do budovy Mestského úradu v Seredi sa v roku 1997 našla krypta a zvyšky murív sakrálnej stavby.

Dňa 17. júla 1997, pri bagrovaní ryhy pre nové inžinierske siete, boli v tesnej blízkosti starej budovy Mestského úradu v Seredi narušené kamenné a tehlové murivá a klenba staršieho objektu. Ryha široká 120 cm mala hĺbku 80 cm, v mieste plánovanej šachty (pred vstupom do budovy MaÚ) bola rozšírená na rozmery 250 x 250 cm a mala hĺbku 180 – 200 cm. Vo vyhľadanej zemi sa okrem stavebnej suty nachádzali aj ľudské kosti. Nález bol ohlásený archeologickému ústavu a blízkeho múzeu v Galante.

Vzhľadom na to, že sa v tomto priestore predpokladala existencia starého kostola, bolo dňa 21. júla dohodnuté s investorom (Mestský úrad Sereď) a stavbyvedúcim dočasné zastavenie stavby na dobu 5 dní, aby sa mohol vykonať záchranný archeologický a pamiatkový výskum. Záchranný výskum viedli Mgr. Jozef Ižóf, archeológ Duďvážskeho múzea v Galante a Mgr. arch. Rastislav Petrovič, metodik regionálneho stredisko Pamiatkového ústavu v Trnave. Na výskume spolupracoval RNDr. Pavol Išták, pracovník štátnej správy.

Na situovanie starého sereďského kostola v priestore pred terajšou starou budovou mestského úradu – bývalým obecným domom, upozornil Ján Fischer v mestskej kronike už v 30. rokoch 20. storočia. V kronike je uvedený: „Na zvyšky múrov, krypty, ľudských kostí a šiat prišlo sa na jeho mieste pri stavebných prácach viac razy; pri prepadaní ťažkých oráčich strojov na tomto mieste roku 1907 objavili sa otvory do krypty,

v ktorej našli sa truhly s letopočtami klincami vybitými. Tieto čísla však nikto prečítať nevedel. Našli sa tu i šaty kňaza vyššej hodnosti.“ Detailnejší zápis o objavení krypty sa do kroniky nedostal. Vo Fischerových poznámkach písaných ku kronike sa zachoval záznam z 8. augusta 1907, v ktorom sa uvádza, že „pred obecným domom prevažila krypta 6 metrov dlhá, 4 m. široká, 8 schodov bolo do nej, schody boli veľmi vydrané, truhli bolo tam veľa, ale nápis sa nenašiel žiadny, našli len pátričky, agnůsky sv. Jána Nepomuckého a P. Marie. Jozef Irišťacký našiel na schodoch staré peniaze. Na jednej malej truhle bol porcelánovými klinčkami vybitý rok 1779. To bol asi posledný pochovaný. Našla sa tam kňazská čapka, 2 kúsky

Text tohto príspevku je upravenou a doplnenou verziou rovnomenného článku publikovaného v zborníku *Pamiatky Trnava a Trnavského kraja* 1. Trnava 1998, s. 39–41.

Jediná známa, pravdepodobne štylizovaná podoba stredovekého kostola v Seredi na Esterházyovskej vedute z roku 1666 (detail)

štóly. Všetko sa ale muselo nazpak dať a krypta sa opäť zavrela. Ženy v ten deň ani nevarili; kryptu ľudia chodili pozerat dva dni.“

Podľa ústnej informácie sa začiatkom 70. rokov 20. storočia pri kopaní mestskej kanalizácie našiel pred dnešným MaÚ zaklenutý objekt plný ľudských kostí. Nález nebol ohlásený, a preto nie je ani zdokumentovaný. Môžeme sa iba domnievať, že išlo o kostnicu, do ktorej sa ukladali kosti zo zrušených hrobov.

Polohu starého kostola v spomínanom priestore lokalizuje aj mapa Sereďského panstva pochádzajúca zo 60 – 70. rokov 18. storočia. Kostol je označený krížikom s orientáciou v smere východ–západ. Mapa sa zachovala v archíve rodu Esterházy, ktorý je uložený v Slovenskom národnom archíve v Bratislave.

O podobe kostola vieme pomerne málo. Jediným doteraz známym vyobrazením starého kostola v Seredi je grafická veduta pevnosti Šintava z roku 1666. V popredí pevnosti – vodného hradu Šintava je zo západnej strany zobrazené mestečko Sereď aj s kostolom, ktorý má na čelnej strane vpravo zboku postavenú vežu.

To by zodpovedalo aj zachovanému schematickému pôdorysu kostola z konca 17. storočia, ktorý zanechal zrejme vtedajší kňaz vo farskej matrike z rokov 1688 – 1701. Autor jednoduchým spôsobom nakreslil pôdorys kostola s bočnými kaplnkami, sakristiou a vpravo zboku aj s vežou. Rozdiel medzi pôdorysom a vedutou je v tom, že na vedute nie sú zobrazené bočné kaplnky, ktoré spomína aj kanonická vizitácia z roku 1731, a veža na vedute má kruhový pôdorys. V uvedenej vizitácii sa spomínajú v kostole aj dve krypty, jedna vo svätyňi, druhá pod kaplnkou na strane epištoly.

Sereď sa prvýkrát spomína v roku 1313, kedy patrila k farnosti v Dolnej Strede. Prvá zmienka o sakrálnom objekte je mladšieho dátum. Vzhľadom na to, že sa výskumu staršieho obdobia cirkevných dejín v Seredi nevenovala takmer žiadna pozornosť, bol ako prvá zmienka o sakrálnom objekte v Seredi, uvádzaný rok 1489. Tento rok spomína taktiež Jakub Rupp v *Histórii miestopisu Uhorska* (1876) v súvislosti s postavením kaplnky sv. Michala. J. Rupp uvádza aj zasvätenie farského kostola Blahoslavennej Panne (Márii).

Prínosom pre poznanie historického vývinu farnosti a k dejinám kostola v Seredi je práca PhDr. Františka Oslanského, CSc., „Z cirkevných dejín Serede do reformácie“, ktorá posúva prvú zmienku o sakrálnom objekte v Seredi takmer o jedno storočie skôr. Dokladá, že už

Detail mapy sereďského panstva pochádzajúcej z rokov 1760 - 1776. Kostol je označený krížikom.

v roku 1400 existovala "na námestí mestečka Sereď" kaplnka Panny Márie. V roku 1472 uvádza kostol Panny Márie, v roku 1507 so zmeneným zasvätením Nanebovzatia Panny Márie s kaplnkou sv. Michala. Roku 1505 dal postaviť miestny zemepán Juraj z Kaniže kaplnku sv. Wolfganga, ktorú dokladá fúndačnou listinou napísanou na hrade Šintava.

V kanonickej vizitácii z roku 1561 sa píše, že interier kostola je v nedostojnom stave a kaplnka sv. Wolfganga je celkom opustená. O rok neskôr ďalšia vizitácia konštatuje, že kostol, po tom čo vyhorel, sa nanovo stavia resp. sa obnovuje. Vo vizitácii

z roku 1634 sú však už údaje o novom patrocinii kostola a fary. Kostol krátko pred týmto rokom vyhorel a jeho obnova ešte nebola ukončená. Patrónom je už uvedený sv. Ján Krstiteľ. Kedy došlo k zmene patrocinia sa nám nepodarilo zistiť. Po poslednom požiari 2. augusta 1777 sa začal stavať nový kostol, ktorý bol dokončený v roku 1781 a slúži dodnes. Zo starého kostola zostali len dve pamiatky a to dva kamenné náhrobky, ktoré boli na príkaz grófa Františka Esterházyho zabudované v interiéri nového kostola.

Nálezová situácia 1:

Zo západného profilu vybieha do výkopu tehlový múr (M1) široký 74 cm, ktorého južné nárožie je v šírke 30 cm okosené. Základ múru (Z1) je tehlový a má tvar segmentového oblúka. K nemu zo severnej strany prilieha druhý tehlový múr (M2) široký 96 cm, základ (Z2) je široký 146 cm. Múr predstupuje do výkopu o 31 cm viac ako prvý. Oba múry obsahujú tehly tzv. prstovky, no druhý obsahuje aj úlomky tehál a lomový kameň. Na prvom múre sa zachovali dve tenké vrstvy omietok s vápenným náterom, pričom spodná vrstva sa nachádza aj v špáre medzi oboma múrmi. Z toho vyplýva, že prvý múr je starší. Vzhľadom na tvar zachovaný v profile výkopu predpokladáme, že ide o pilier zo staršej stavebnej etapy. Druhý mladší múr je z bočnej stany vylicovaný, omietnutý jednou vrstvou omietky s vápenným náterom, ktorá prechádza aj na starší múr. S prihliadnutím na úpravu druhého múru, ako aj to, že základová časť prebieha naprieč výkopom do juhovýchodného profilu, predpokladáme v tomto mieste prechod medzi hlavným a bočným priestorom kostola.

Nálezová situácia 2:

Po ľavej strane vstupu do budovy MsÚ sa nachádza tehlový múr (M) z tzv. prstoviek, ku ktorému sa z južnej strany pripája zvyšok mladšej tehlovej klenby (K2) krypty. V hornej časti múra sa zachovala úprava z mladšej stavebnej etapy: pri ktorej použili tehly označené plastickými písmenami C1H (gróf Jozef Esterházy). Z tejto úpravy sa zachovala aj časť tehlového schodiskového stupňa (S) a zvyšok tehlovej dlažby (D) v hĺbke 73 cm, ktorú v západnom profile vymedzovalo omietnuté lico tehlového múra (LM). V tesnej blízkosti budovy MsÚ,

Náhrobníky zo starého kostola

Prepis epitafu na ľavom náhrobku:

Anno 1589 die 28 Julii obiit Gen: nob: et // Siremus Heros D. Fridericus Rottenberger Sub Ill: Ducib: Lazarus Schwendio et Joanne Ruebero // (?) eques cataphractus et sub Ill: // Comite Julio a Salmo Castellanus arcis Sempthe

V roku 1589 28. júla zomrel urodzený šľachtic a udatný hrdina pán Frederik Rottenberger, pod osvietenými kniežatami Lazarom Schwendiom a Jánom Rueberom (služiaci) ako obrnený rytier a pod najjasnejším grófom Juliom zo Salmu (?), kastelán hradu Šintava (?).

Generosa // Dna Kathar: // ina Wettle con // iunx m a et // m c ii

Urodzená pani Katarína Wettle, manželka, zomrelá v roku a mesiaci plynúcom 11. (= 11. júla 1589)

Erb Frederika Rottenberga:

Renesančný štít štvrtý, v prvom a štvrtom poli z päty vyrastajúci rytier s vystaseným mečom v pravicí. V druhom a treťom poli trajvršie s ľaliou položenou na strednom vyvýšenom vršku, ktorý prevyšuje 6 čipá hviezda. Nad štítom prilba spod ktorej spĺývajú po stranách štylizované príkrývadlá. Klenotom je z koruny vyrastajúci rytier ako v štíte medzi dvoma rohmi.

Erb Kataríny Wettle:

V štíte krokvá sprevádzaná tromi snopmi(-?). Po stranách štítu spĺývajú štylizované príkrývadlá.

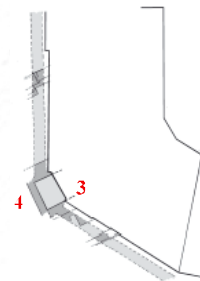
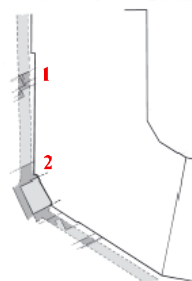
Gróf zo Salmu, významný cisársky generál a kapitán bratislavského hradu, kastelán a veliteľ šintavského hradu velil aj 2000 španielskym strelcom cisárskej armády, čo je pekne dokumentované španielskym zvoncovým kordom (rapírom) v španielskom závesníku. Brnenie je zo začiatku 16. storočia (1520-1540). Preukázateľný je tiež kríž (gotický) zberkaný podľa módy konca 16. storočia. Obdĺžnik dosť nejasná prilba, ktorú má rytier pod rukou, by mala byť otvorená prilba „Sturmhaube“.

Pravý náhrobok:

Anonymný bojovník je vyzbrojený ako husársky plukovník a náhrobok je ideovou kópiou náhrobku Mikuláša Pálfiho na stene bratislavského Dómu, taktiež Pálfi tam má v ruke generálske žezlo a náš rytier drží plukovnícky palcát – bulavu. Drôtená košeľa s „vačím“ krysom (prsnyým pancierom) a uhorskou „Báthoryovskou“ šablou spadajú do polovice 16. storočia.

Prepis a preklad textu: Mgr. Zuzana Kufelková. Obyčejný podoba oslobodeného pasádu Ing. Patrika Kozu majiteľa Továrne starých bojových umení a rekonštrukcií

pod plynovou prípojkou, sa v hĺbke 93 cm našiel malý fragment kamenej dlaždice tvoriacej kedysi dlažbu kostola.

Medzi múrmi v situácii 1 a 2 sa v interiérovej suti našli fragmenty omietok so zvyškami farebnej výmalby, profilovanej rímsoy, pálenej strešnej krytiny, úlomky kamenej dlažby a minca zo 14. storočia, z čias Ľudovíta Veľkého (1342 – 1382), ktorú našiel Mgr. Izóf. PhDr. Hunka určil mincu ako strieborný denár z rokov 1373 – 1382. Na jednej strane nesie obraz hlavy Saracéna, na druhej dvojkríž, preto ich v 14. storočí nazývali saracénske denáre.

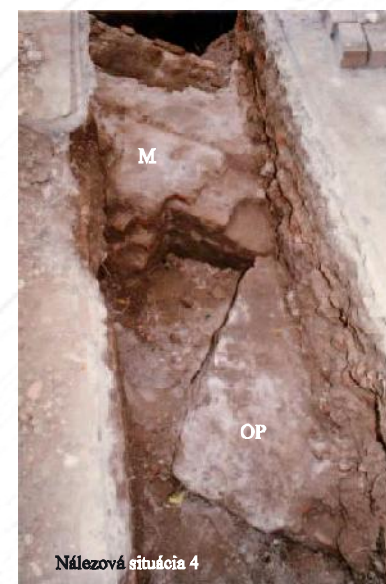
Nálezová situácia 3:

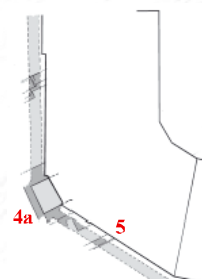
Protifaľový múr (M) má základ z prstovick, nadzákladová časť má úpravu z mladšej stavebnej etapy, z ktorej sa zachoval interiérový kút s omietkou IK, vápenným náterom a odtlačkom podlahy v hĺbke 63 cm. K múru zo severnej strany prilieha zvyšok mladšej tehlovej klenby (K2) krypty. Múr sa rozširuje na 45 cm z východnej strany, v časti, ktorá zachádza do juhozápadného profilu. V severnej časti je kolmo na spomínaný múr pristavený ďalší múr s rozmermi 140 x 86 cm, pravdepodobne oporný pilier (OP). Murivá nie sú navzájom previazané.

Nálezová situácia 4:

Priamo pred vstupom do budovy MsÚ sa nachádza objekt – krypta. Priečnik krypty vymedzujú múry nesúce klenbu krypty, ktoré sú pristavané k múrom stojacim po stranách vstupu do budovy (spomínané v nález. situácii 2 a 3). Kryptu zo západnej strany uzatvára tehlová priečka (P) široká 63 cm. Z východnej strany kryptu preťína tehlový základ budovy MsÚ, postavený v roku 1910. Tým sa ďalšia časť krypty dostala pod vestibul MsÚ. Odkrytá časť krypty je 177 – 204 cm dlhá a 420 cm široká. Prestropená bola tehlovou klenbou. Zachovali sa zvyšky klenby zo staršej a mladšej stavebnej etapy. Pri mladšej úprave bola odstránená staršia klenba (K1) a nahradená mladšou (K2), čím došlo aj k zníženiu úrovne podlahy v interiéri (kaplnky) nad kryptou. Krypta mala podlahu z dusanej hliny v hĺbke 295 – 300 cm. V západnom profile (za kryptou) identifikoval RNDr. Istok rastlý terén v hĺbke 185 cm, nad ktorým sa nachádza prepálená vrstva vysoká 15 cm. V zásype krypty sa okrem rozhádzaných ľudských kostí našli zvyšky drobných rakiev a textilu. Z drobných predmetov sa našli mosadzné terčiky s hviezdikami (ktorými v minulosti dekorovali rakvy), spona (?) a medailónik.

K priečniciu múru krypty bola z vonkajšej (západnej) strany pristavaná hrobka z tehál, široká 75 cm a vysoká 85 cm, ukončená segmentovou klenbou. V hrobke, v hĺbke 210 cm,

Hrobka, situácia 4a

ležala kostra ženy s čelenkou, ktorú Mgr. Izóf datoval do 17. storočia. Kostra nemala zachované nohy od úrovne kolien, pretože boli odbagrované.

Nálezová situácia 5:

Naprieč výkopom prebieha kamenný múr (KM) široký 70 cm, ktorého základová časť je z východnej strany o 10 cm širšia. Murivo je z lomového kameňa spájaného maltou hrubšej štruktúry. Pravdepodobne ide o ohradový múr pri kostolnom cintoríne.

Všetky nosné múry v nálezových situáciách 1 – 5 sú paralelné, sledujú smer východ–západ s miernou odchýlkou k juhu. Výnimkou je kamenný múr, ktorý je oproti ostatným múrom vychýlený k juhu asi o 10 stupňov viacej. Koruny múrov sa nachádzali v hĺbke 40 – 45 cm pod úrovňou terénu.

Stručné vyhodnotenie nálezov zaniknutej stavby:

Objavené murivá patria k starému seredskému kostolu, ktorý má stredoveký pôvod a typickú orientáciu v smere východ–západ. Rámcovo ich môžeme datovať do 14. – 15. storočia. Krypta pochádza pravdepodobne zo 17. storočia, prestavaná bola v prvej polovici 18. storočia. Môže ísť o kryptu, ktorá sa nachádzala pod bočnou kaplnkou na strane epištoly,

ktorú spomína kanonická vizitácia z roku 1731.

Vzhľadom na časové obmedzenie sa archeologický výskum realizoval na malej ploche. Predložená práca je len predbežnou interpretáciou nálezu zaniknutého sakrálného objektu v Seredi. Napriek tomu záchranný výskum priniesol nové poznatky a hmotné doklady potvrdzujúce existenciu staršej sakrálnej stavby na Námestí republiky v Seredi. Pre prehĺbenie znalostí historického obdobia Serede je však dôležité v naznačenom archeologickom výskume pokračovať, pretože už len dosiaľ zistené skutočnosti, či písomné a hmotné, nás upozorňujú na pravdepodobné možnosti získať ďalšie dôkazy o starobylosti a dôležitosti mesta.

Textilná čelenka zdobená perličkami a pôvodne aj zlátenými šitrami bola súčasťou hrobkovej výbavy zosnulej. Medená sponka do vlasov a medaľónik (avverz a revers) sa našli vo výkope neďaleko hrobu. Našla sa aj strieborná minca, uhorský denár Ľudovíta I. Veľkého (1342 – 1382) s hlavou Maura, Saracéna. V 14. storočí ho preto nazývali saracénsky denár

Predmety zo zbierok Vlastivedného múzea v Galante